

НЕБЕСНЕ КОХАННЯ ДАНТЕ

Данте – славетний поет раннього Відродження. Його творчість, зазнавши могутнього впливу античності, випромінює все те найкраще, що дало середньовіччя світовій культурі. Данте – співець Беатріче. У своїх творах поет прославив піднесено-одухотворене кохання. Християнин Данте розвинув концепцію платонічної любові, яку вперше розкрив давньогрецький філософ Платон у діалозі "Бенкет". Кохання, яке оспівував Данте, нетлінне і вічне, має велику моральну силу; воно актуальне в кожному добу людської історії. Про своє кохання Данте детально розповідає у "Новому житті" та "Божественній комедії".

Твір "Vita Nuova" створений Данте на 26-му році життя і витриманий в дусі "нового солодкого стилю" Гвініцеллі та Кавальканті. Перед нами психологічний роман автобіографічного характеру, що складається із 42-х коротких прозових розділів, 25-ти сонетів і декількох канцон (пісень). Проза "Нового життя" має подвійне призначення – пояснити поезію та доповнити її, щоб надати розповіді завершеної цілісності. У своєму творі, який Данте називає "книгою пам'яті", він щиро і детально розкриває велику подію свого життя, що сталася у далекому дитинстві, наголошуючи на її правдивості.

Коли Данте було майже 9 років, він зустрів на вулиці дівчину, яку звали Беатріче. Ця зустріч Данте з дівчиною у яскраво-червоному вбранні стала для поета втіленням Вічної Жіночості і мала великий вплив на його подальше життя. Слово "nuova" означає не тільки юний, новий, але небувалий, чудесний, оновлений, перетворений. Таким стало після зустрічі з Беатріче життя Данте. Краса Беатріче відразу приголомшила Данте і вразила його душу (I).

Друга зустріч Данте з Беатріче відбулася через 9 років. Дівчина з'явилася йому у білосніжному вбранні серед двох поважних дам старшого віку. Проходячи вулицею, вона звела очі в той бік, де стояв "геть сторопілий" закоханий. Вона ласкаво і чемно привіталася з Данте, а йому здалося, що він "осягнув межі блаженства". Вражений поведінкою Беатріче та звуками її слів, поет зазнав такої втіхи, що як "сп'янілий" покинув людей і зачинився у своїй кімнаті. Він почав думати про ту чарівну дівчину (II). І тут його зморив тихий і солодкий сон, він побачив Амура, який в обіймах тримав сплячу дівчину, загорнену в ясно-червоне покривало. Амур заставив дівчину вкусити Дантове серце. Це видіння стало для поета темою його першого сонета "Усім, хто може зрозуміть поета..." – *A ciascun' alma presa e gentil core (sonetto primo)*.

З цього часу Кохання так заповонило душу Данте, що він почав худнути. Важко було дивитись на нього. Ясно, що він кохає. Але кого? Він дивився з усмішкою на тих, хто ставив такі питання, і не говорив нічого. Таке відмовчування могло продовжуватися недовго. Тоді він почав залицятися до іншої донни, прикриваючись нею, як щитом-заслоною, – *schermo*. Хитрість вдається. Проте таке залицяння ставало інколи противним (V - XII). Беатріче могла не зрозуміти тактики Данте. Разом з подругами вона сміялась над ним, а він виправдовувався у віршах (XIV). Але навіть така складна ситуація не заважає Данте відчувати хвилини безхмарного щастя. І тоді виникають найкоштовніші перлини його поезії, такі як: "О донни, що спізнали вже Кохання" (канцона перша), "У своїх очах вона несе Кохання" (сонет 11), "Печальна донна, в юності урочій..." (канцона друга), "Така владарка мого серця мила..." (сонет 15), "Любов так довго володіла мною..." (строфа канцони), "Вона мені згадалась донна мила..." (сонет 18), "О пілігрими, ви йдете поволі..." (сонет 24), "За сферу, що кружляє

вдалині..." (сонет 25).

Помер батько Беатріче. Данте бачив, як жінки входили в її будинок, щоб виразити свої жалі, і розповідали про горе Беатріче. При цих розповідях сльози виступають на очах самого Данте, і він відгукується на цю смерть глибоким співчуттям. Він відчуває, що смерть забере Беатріче. Він побачив ангелів, які несли до небес білосніжну хмарку – душу Беатріче. Потім Данте споглядає сумні обряди біля мертвого тіла. Він у постелі. Біля нього його родичка, вся у сльозах, схвилювана важким станом Данте. Видужавши, він викладає це видіння у канцоні.

Передчуття Данте збуваються. Беатріче помирає, він знаходить розраду в релігії. Через рік він малює ангела і згадує Беатріче, яка відійшла на небеса, залишавши "нас – мене і Коханя". Сумуючи, Данте викликає співчуття у жінок. Одна з них, яку Данте називає "донна-розрадниця" – *donna pietosa* або "шляхетна донна" – *donna gentile*, своєю добротою і красою викликає нове почуття, яке починає поглинати Данте. Він боїться, щоб не розірвалося його серце. І тоді на допомогу душевній боротьбі з'являється образ Беатріче у цій же яскраво-червоній сукні, в якій він вперше її побачив. Спрямувавши свої думки до Беатріче, Данте відігнав "низьке й ганебне бажання" – *malvagio desiderio*. Після цього періоду "печального збудження" у думках Данте починає кристалізуватися новий поетичний твір, в основі якого лежить видіння, яке стає поштовхом ще більшого прославлення Беатріче. Про цей задум він викладає в заключному розділі "Нового життя".

Твір Данте сповнений передчуттями, видіннями, сновидіннями з віщими снами, екзальтованими станами Дантової душі, містикою чисел, вражаючою уявою поета. Так після другої зустрічі з Беатріче, коли Данте вперше почув з її уст вітання, у сні з'явилась йому Беатріче в обіймах бога Коханя, який змусив дівчину з'їсти серце сплячого Данте. І тоді виник перший сонет. Коли ж Беатріче не удостоїла Данте своїм вітанням, у глибинах сну йому знову з'являється молодий юнак у білосніжній одежі – ридаючий сеньйор *Amore*, який пояснює поетові поступок Беатріче. Данте відчув і смерть Беатріче. І тоді в уяві поета погасло сонце, змінили колір ридаючі зорі, на землю впали мертві птиці, почалися землетруси. Дивне видіння з'являється Данте і тоді, коли він захопився донною-розрадницею. Після цього видіння поет повертається до минулого кохання і прославляє Беатріче ще більше. У факті смерті Беатріче підкреслюється зв'язок цієї дати з священним числом 9 (квадрат від числа 3, що лежить в основі світобудови), яке відіграє важливу роль у головних подіях життя Беатріче.

Автобіографічна повість Данте, в якій правда переплітається з вимислом, має глибокий філософський зміст. У "Новому житті" Данте розкриває дві могутні сили, які найбільше вражають людську душу, – Коханя і Смерть. У поета-християнина ставлення до смерті двоїсте: як до лютого ворога кожної людини, який обриває її земне життя, і як до переходу у вічність. У переосмисленому вигляді ця двоїстість звучить і в Дантових віршах. У сонетах поета, в яких оплакується смерть подруги і батька Беатріче, смерть – жорстока сила, яка забирає життя дорогих людей, проте всезагального потрясіння не викликає. У сонетах "Вона мені здалася донна мила...", "Ой леле! Перед силою зітхання..." акцент ставиться на стражданнях ліричного героя, тобто на особистому переживанні смерті. У канцоні про віщий сон (написаний, очевидно, після смерті Беатріче, але вставлений в розділ, де мова йде про неї як про таку, що живе на землі), а також у канцоні "Бідою серця натомились очі...", в сонеті "О пілігрими, ви йдете поволі..." – оплакування хоральне, пройняте співпережиттям оточуючого світу. Особливо це виражене в канцоні "Печальна донна, в юності урочій..." – *Donna pietosa e di novella etate*.

У віщому сні лихо звалюється не тільки на людей (хор співчуваючих жінок), але

й на весь світ. Космічні мотиви, які зустрічаються у містичній літературі XIII ст., нав'язані Євангелієм і особливо Апокаліпсисом, відіграють цілком певну роль: тема Кохання до Беатріче, як до вищого сотворіння, Кохання, яке поділяє з поетом усе людство, доведена до апогею. Беатріче несла радість світу, тепер цей світ її оплакує. Після трагічної першої частини канцони наступає апофеоз Беатріче: її душу відносять ангели. Беатріче втрачає усе земне, вона на небесах, стає центром Всесвіту. Любов до жінки-праведниці зближується з любов'ю до Бога. У сонеті "Печальна донна, в юності урочій..." прагнення спілкуватися зі світом приймає у Данте християнсько-містичну форму. Смерть перестає лякати.

...Мені ти, смерте, люба нині,
 Бо стала й ти ласкавою такою,
 Оволодівши донною навів
 (перекл. М. Бажана).

Проте примирення зі смертю і повний відказ від земного Кохання дається нелегко і нагадує про себе не раз. Коли із хору співчуваючих жінок вирізняється один голос, і мертву Беатріче на короткий час витісняє *donna pietosa*, то співчуття донни викликає в душі поета нове почуття, більш людяне і земне. Тільки ненадовго: перемагає любов до Беатріче. Нове кохання не давало морального очищення і гармонійного зв'язку зі світом, тому виявилось нетривким.

В інших віршах про смерть Беатріче драматизм пом'якшується: замість обурених стихій появляются задумливі прочани (сонет "О пільгими, ви йдете поволі..."). В останньому сонеті "За сферу, що кружляє вдалині...", створеному дещо пізніше, ніж інші вірші, мотив оплакування майже змовкає і звучить грандіозний апофеоз Беатріче. Її душа яскраво світиться у сфері Деміурга, вона приєдналась до вічності. Цей образ випереджує видіння "Раю" у третій частині "Божественної комедії". Любов і смерть примирились, їхнє пережиття повністю втратило особистий характер, воно перетворилося у піднесене споглядання поета, який належить Всесвіту і людству.

"Нове життя" витримане в абстрактно-ніжних тонах авторського самоаналізу та ліричного настрою. Нічого не сказано про місце, час і конкретних людей. Згадується якесь місто і якась ріка дуже розпливчато, зринає туманно-сіра країна з безіменними людьми. Очевидно, авторові важливо було надати своїй історії універсальне та ідеальне значення, тому побутова конкретика не виділена. Проте картина суспільства все таки проглядає крізь пелену загадковості. Уява переносить нас у Флоренцію XIII століття. Ми бачимо довгі і вузькі вулиці з темними провулками, де виступають фасади будинків з нагромадженими один над одним поверхами. Жінки у барвистих вбраннях ходять по воду на площу, де розмірно жебонить фонтан. Багато церков і каплиць, у повітрі пливе урочистий перегук дзвонів. Чужоземні богомольці проходять через Флоренцію, прямуючи до святих місць. В одному з розділів розповідається, що Данте їде берегом швидкої та прозорої ріки, проте ні Флоренція, ні Арно не називаються (XIX). Інколи в цьому суворому місті, обнесеному потрійним поясом мурів, лунає веселий спів, вулиці і площі наповнює молодь. Любов живе не тільки в душі одного поета. Вона панує і на вулицях, де з привітною посмішкою ходять жінки. Ми присутні на зборах дам і кавалерів, які розмовляють про любов. Слово "любов" у всіх на устах. Милі донни співчують юнакові з сумними очима; безнадійна любов викликає посмішку – він не подібний до інших.

У "Новому житті" звучить тема вічної влади справжньої жіночої краси над людською душею. Але досконала краса на землі – рідкість: вічність тільки на короткий

час втілюється у земному тілі, тому природно, що смерть забирає Беатріче. Справедливо зауважує Лазарев, що дантівське розуміння мистецтва сягає своїми витокami неоплатонізму, який визнає примат ідеї. Проте ця ідея, пов'язана безпосередньо з Богом, володіє абсолютною досконалістю тільки у чистому вигляді. Переломлена в матерії природи або мистецтва, вона втрачає свою первісну завершеність [7, 55]. Якщо мистецтво не може виразити божественну досконалість, втілити чисту ідею краси, то у природі вона тільки проглядає, і художник повинен вловити її та виразити у своєму творі. Ідея для Данте – це "думка Бога". Мистецтво завжди повинно наближатися до ідеї, до "Божої думки". Про це поет говорить у "Божественній комедії":

*Ciò che non more, e ciò che può morire,
Non è se non splendor di quella idea
Che partorisce, amando, il nostro Sire
(Paradiso XIII, 52 - 54).*

Все, що вмира чи мертвим не стає, –
Лиш відблиск мислі, що на світ появу
Господь в своїй любові їй дає
("Рай" XIII, 52 - 54, перекл. Є. Дроб'язка).

Данте вважав Платона ідеалом гармонійної людини, досконалої тілесно й духовно. Відомості про життя та вчення Платона Данте черпав із різних джерел, особливо із творів Цицерона. Про це поет твердить у своєму творі "Бенкет" (IV, XXIV). Крім цього, він знайомився з ідеями Платона через неоплатоніків. Неоплатонізм панує у творчості Данте повністю. Проте він перевантажений матеріальною конкретністю і тими надзвичайно чуттєвими образами, вважає Лосев, які при всій своїй жахаючій або, навпаки, світло-захоплюючій формі приховують у собі всемогутню платонічну ідеальність [9, 201 – 202]. Про вплив ідей Платона на Данте наголошує Голенищев-Кутузов. Відмічаючи добру обізнаність Данте з давньогрецькими філософами, його глибоку повагу до Піфагора, захоплення Стоєю, вчений зауважує, що не дивлячись на частий збіг поглядів Данте з поглядами Арістотеля, все таки вчення Платона було ближчим поетичному світовідчуттю Данте, ніж вчення Арістотеля [3, 77 - 84]. У творі "Бенкет", де мова йде про любов як про вище земне щастя, у філософській системі Данте звучить також неоплатонічне вчення Діонісія Ареопагіта про ангельські ієрархії. "І Дантова психологія, і його вчення про світ позначені впливом неоплатонічних ідей, якого не обминули ні Альберт фон Больштедт, ні навіть його учень Фома Аквінський, який перекладав Ареопагітики", – робить висновок Голенищев-Кутузов [2, 426]. І Лазарев, і Голенищев-Кутузов стверджують загальну неоплатонічну спрямованість творчості Данте.

Не один раз виникало питання: чи Беатріче реальна особа, чи просто витвір буйної фантазії поета? Старі біографи не сумнівались в її реальності, пізніші – завагались. Під впливом "Божественної комедії", де образ Беатріче має виключно алегоричне значення, останні заперечували її реальність. Але після того, як були перевірені архівні документи і виявилось, що існувала Біче Портінарі, роки життя якої точно співпадають з роками, вказаними у "Новому житті", більшість дантологів заспокоїлась.

"Беатріче, – зауважує О. Дейч, – символ усього високого, що пробуджує благородні почуття, але в той же час вона в поезії Данте і реальна особа і ідея, нібито

поєднані в одному образі" [5, 7]. Дійсно, Беатріче – це взірць давньогрецької калокагатії у літературі нового часу, втілення платонівської ідеї в живому образі, де ідея, створивши необхідну для себе матерію, оформила та осмислила її в образі молодої дівчини як найдосконалішу модель: Платонові ідеї завжди втілюються у живій матерії. У сонеті "У своїх очах вона несе Коханья..." більше небесного, ніж земного.

Проте Беатріче перевершує взірць давньогрецької калокагатії своїми неземними рисами. "Та найшляхетніша пані, – розповідає Данте в XXVI розділі, – про яку говорилося в попередніх словах, сподобилася такої ласки в людей, що, коли вона йшла вулицею, люди збігалися, щоб побачити її, тим-то уроча радість поймала моє серце. І коли вона була близько від кого-небудь, то така велика пошана охоплювала його серце, що він не смів звести очей ані відповісти на її вітання; і багато, які зазнали сього, могли б бути мені в сьому за свідків перед тим, хто не поиняв би віри. Про неї говорили: "То не жінка, але один із пречудових небесних янголів" або: "Вона диво, хай буде благословен Господь, що так чудово творить" (перекл. А. Перепаді).

У сонеті "Така владарка мого серця мила..." поет прославляє чарівну та шляхетну вдачу Беатріче ("Дивитися на неї – благодать. А хто не знав про цю могутню вроду, Не може щастя до глибин спізнати"). Подібні похвали звучать у сонеті "О донни, що спізнали вже Коханья..."

У декількох епізодах першої частини "Нового життя" ледь просвічуються і реальні риси Беатріче. Із першої канцони ми дізнаємося, що в Беатріче – матово-бліде чоло, а в сонеті "У своїх очах вона несе Коханья..." вона ледь посміхається ("Коли ж і ще всміхається вона, Марніє розум і мовчать уста, – Таке-бо це нове й прекрасне диво"). І виникає образ тендітної та сумної жінки із задумливою посмішкою на устах. Проте з самого початку краса Беатріче і Коханья Данте ідеалізуються. І це піднесене почуття ошляхетнює душу ("Хто чув її, – смиренність душ свята – Проймає в того серце добротливо").

Кращий сонет Данте *Tanto gentile e tanto onesta pare* – "Така владарка мого серця мила..." нагадує музичний твір, де розвиваються дві мелодії. Скромна, жіноча Беатріче, що йде, опустивши очі, і ввічливо відповідає на уклін оточуючих, несподівано викликає у них почуття благоговійного страху як явища чуда:

Така владарка мого серця мила,
Така вона вродлива і проста,
Що біля неї з подиву несила
Підняти зір і розніміть уста
(перекл. М. Бажана).

Беатріче виглядає небесним сотворінням, її реальні риси губляться в оболонці таємничого сяння, й одночасно в ній немає нічого гордого, владного, – вона лагідна і скромна, її вигляд спонукає до добродійства. Про це свідчать й епітети, якими Данте прославляє Беатріче: "найпоштивіша", "преславна панна", "найлюбіша", "найшляхетніша", "люба донна", "найсвятіша", "зоря" тощо. Вони позбавлені всякої чуттєвості, забарвлені релігійним почуттям поета. Етика Данте – це етика християнина, що керується засадами християнської любові. Ідеал його кохання – це прагнення до моральної досконалості, процес безперервного піднесення людської душі через різні щаблі Ероса – процес сублимації. Вищеславцев наголошує: "Могутня сублимація Ероса в Данте доказує, на що здатна справжня жива краса" [1, 67]. І якщо правда, що "краса врятує світ", то перетворююча і сублимуюча сила Дантового Кохання очевидна. У католика сублимація стає релігійною етикою святості та благодаті.

В оригіналі "Нового життя" Кохання звучить *Amore*. Владика *Amore*, що

з'являвся італійським поетам у вигляді молодого та гордого сеньйора з прекрасними манерами, розмовляє з Данте то латинською, то народною мовою про сенс та природу його почуттів, дає настанови, докоряє, випереджуючи майбутні лиха. *Amore* стає володарем Данте після його першої зустрічі з Беатріче, і з цього часу душа закоханого підкоряється йому повністю. *Amore*, тобто Кохання, з'являється також в одязі пілігрима, а у снах Данте за спиною сеньйора *Amore* можна вгадати навіть крильця. У XXV розділі автор розкриває його алегоричну сутність, посилаючись на риторику давніх, а також на Лукана, Вергілія, Горація, Овідія. Ці ж поети разом із Гомером приймають *Amore* до свого кола в IV пісні "Пекла".

Данте не раз задумується над питанням: що таке Кохання і з яким органом воно зв'язане найбільше. У незавершеному філософському творі "Бенкет" (*Convivio*) поет висловлює думку про Любов, як "про духовне єднання душі з коханим предметом". У XXV розділі "Нового життя" Данте твердить, що Любов не тільки субстанція з області думки, але одночасно й матеріальна субстанція. "Насправді, – роздумує поет, – Любов – тільки один із станів субстанції". І прославляє ідеально-піднесену платонічну Любов. На питання, з яким органом Кохання зв'язане найбільше, Данте відповідає десятим сонетом "Кохання й миле серце – річ одна...". Дійсно, серце Данте зазнає найбільших ударів від Кохання і реагує по-різному. Усі переживання серця втілюються у тонкій грі "духів", що живуть у душі закоханого. Вони, ці таємничі сотворіння, *spiriti* (духи) або *vires* (сили) – *naturales, vitales, animales*, – що виражають різні сили людського організму, а також ступінь розвитку середньовічної медицини і психології, звертаються до Данте латинською або італійською мовою, передбачаючи майбутні небезпеки. Так у XIII розділі читаємо: "В цей час природний дух, що живе в тій області, де відбувається наше живлення, заридав і, плачучи, вимовив такі слова: "*Neu miser, quia frequenter impeditus ero deinceps*", – "О, я нещасний, бо віднині часто буду зустрічати перешкоди". Духи звертаються до Данте зі словами переконання, підказують йому потрібні рішення, бо піднесене Кохання перешкоджає розвиткові життєвих сил поета, приносить страждання, загрожує його здоров'ю. У дев'ятому сонеті він зізнається:

Я хворий вами – ви б мене зцілили
Та стріну вас я – серце затремтить.
Душа із тіла прагне відійти
(перекл. В. Коротича).

У XI розділі розповідається: коли Беатріче удостоїла поета своїм "рятівним вітанням" – *salute salutava*, Кохання не могло приховати свого блаженства і так зреагувало на привіт, що тіло Данте почало рухатися як щось "безживне". А коли він стояв дуже близько біля "найлюбішої панни", то нічого живого, "крім духів зору", не лишалося в нього. Вони завжди хотіли "зорити" ту чудову панну" (XIV).

Кохання не тільки викликало страждання, хвилювання ("дивний трепет почався у моїх грудях, з лівого боку, й одразу перекинувся на все тіло"). Воно робило його смішним, бентежним, приголомшувало, лякало ("...Кохання лиш забачить вас – Ляка мене, як не лякало зроду"). Воно мало над ним таку силу, що інколи лишалося живого "тільки одна думка про ту панну" (XVI). Тема могутньої бентежної і вражаючої жіночої краси є головною темою "Нового життя". Навіть смерть Беатріче не залишила Данте у спокої ("Одчаєм серце повниться до краю, І з горя розум трачу...").

"Нове життя" – нерукотворний пам'ятник одухотвореного Кохання, небесного Ероса, який відповідав аскетичному ідеалу християнства. Дантівський ідеал – це моральне прагнення до вдосконалення, проникнення до іматеріального світу ідей,

процес безперервного вдосконалення людської душі, враженої живою красою. Піднесене Кохання Данте суттєво відрізняється від кохання Овідія. Якщо поставити питання: хто з обох поетів кохав сильніше, пристрасніше, то відповідь буде одна: обоє кохали однаково. Різниця тільки в тому, що Овідій не знаходить ніякого смислу у стримуванні своєї пристрасті. Данте постійно стримує свої почуття до Беатріче. Він кохає її мовчки, здалеку, не розкриваючи таємниці своєї душі. Відкидаючи усе земне, плотське, Данте з величезним зусиллям оволодіває своїм духом життя. Та поступово почуття до Беатріче втрачає всяку суб'єктивність, із мук перетворюється у високу радість, яка ошляхетнює душу, у благоговійне споглядання жінки, що стає ідеалом, втіленням моральної досконалості. Не тільки ліричний герой, але й усі, хто зустрічає Беатріче на своєму шляху, просвітлюються і стають кращими. Жінка-ангел отримує у Данте гармонійний обрис.

Смерть коханої жінки, яка б стала для античної людини природним завершенням роману, для Данте стає запорукою, що любов його залишиться навіки непорочною. "Цією любов'ю він буде жити і дихати, як би не склалися для нього обставини життя, що б не чекало його попереду. Серед водовороту подій і вражень, приємних чи неприємних, у нього буде тихий куточок душі, куди ніколи не проникне ні одна буря. Серед суєти суєт – ніби передчуття вічного блаженства" [8, 22 - 23].

В останньому розділі "Нового життя" Данте обіцяє сказати про Беатріче "те, чого ніколи не говорилось ні про одну жінку". І він виконує свою обіцянку. До "Божественної комедії" веде пряма дорога від останнього сонету *Oltre la spara che più larga gira* – "За сферу, що кружляє вдалині...". У цьому сонеті душа Беатріче знаходиться на недосяжній висоті – у тріумфуючих вогнях Емпірея, в апофеозі слави ("Там донну славлять – рівних їй немає"). Цей сонет володіє цією споглядальністю поетичної атмосфери, поетичної плоти, яку ми відчуваємо у "Божественній комедії". Уже тут є те, що можна назвати універсальністю у поетичному світовідчутті Данте. "Він охоплює предмет зображення відразу у двох планах – духовному та матеріальному. Мелодія цього сонета побудована на лаконічному та суворому розкритті елементів складного образу: зітхання, яке відлітає за межі небесних сфер до неба Емпірея, і зітхання, яке споглядає там славу Беатріче і розповідає про неї поетові" [6, 10].

І в "Божественній комедії" постійно відчувається центральне становище Беатріче. Це вона посилає до Данте Вергілія, у важкі хвилини приходить йому на допомогу. Вона зустрічає його у сьйві слави в раю, і атмосфера святості не заважає брати їй людські ноти, які воскрешають настрій "Нового життя" і юнацький гріх поета – захоплення благородною донною.

Перше, що вражає Данте і Вергілія, які покинули жахливі мешкання – це зоряне небо. На ньому горить "зірка Кохання, прекрасна планета", нагадуючи про Беатріче. Зір тішить зелень земних рослин, що вкривають гору чистилища, вдалині – дзеркальна поверхня води. У чистилищі Данте споглядає Беатріче у сьйві раптового ясного світла. На Беатріче яскраво-червоне плаття; виглядом і вбранням вона подібна до Беатріче "Нового життя". У душі Данте пробуджуються спогади давнього напівзабутого кохання; це ще не нове почуття, а тільки пам'ять про минуле:

І тільки бачення моє сумне
Висока сила вдарила в хвилину,
Що ранила, як змалку ще мене.
(XXX, 40 - 42, перекл. Є. Дроб'язка).

Ця зустріч зворушує Данте і розпалює нову пристрасть поета.

...Тремтить

Усе в мені з нестримного екстазу

І стала кров, як в юності горить.

(XXX, 46 - 48, перекл. Є. Дроб'язка).

Якщо "Нове життя" – це монолог-сповідь самого автора, що є головною діючою особою твору, то у "Божественній комедії" Беатріче стає активною особою поеми. Вперше за всю історію їхніх відносин вона, звертаючись до Данте, називає його справжнім іменем: "Ти, Данте, не плач" (XXX, 55), "Поглянь сміливіше – так, так, я Беатріче" (XXX, 73). На зміну монологу приходить діалог. Розмова, яка почалася між Данте і Беатріче в "Чистилищі", буде тривати до останніх пісень "Раю". Зустріч Данте з Беатріче в раю – кульмінаційний момент "Божественної комедії". На думку дантологів, ця зустріч була неминучою в розвитку поеми. Від неї ніби пролилося світло на всю творчість Данте, ввібравши в себе усі переживання поета від появи "Нового життя" [3, 190].

Разом з Беатріче Данте переходить від планети до планети, споглядаючи Місяць, Меркурій, Венеру, Сонце, Марс, Юпітер, Сатурн, сягаючи неба нерухомих зір, населених душами "блаженних", удостоєних найвищої благодаті. За середньовічними переказами, через Всесвіт проходить потік вічної сили. У живих організмах він пізнається як інстинкт, до Місяця він притягує вогонь, Земля здавлюється в кулю, а людина нестримно мчить до першоджерела світла. Захоплена потоком вічної сили, Беатріче летить по небесним сферам, а за нею – Данте, який притягується її божественною красою.

Так виглядає апофеоз Беатріче, а також і Данте, Любов якого досягла найвищої сублимації, перетворилась у піднесене споглядання, сягнула вічності. Мабуть, важко знайти у світовій літературі такий яскравий приклад платонічної Любові, оспіваної так щиро і піднесено, як це зробив великий флорентієць Данте.

Література:

1. Вышеславцев Б.П. Этика преображенного Эроса. – М.: Республика, 1994. – 368 с.
2. Голенищев-Кутузов И.Н. Жизнь Данте и его малые произведения //Данте Алигьери. Малые произведения. – М.: Наука, 1968. – С. 419 – 447.
3. Голенищев-Кутузов И.Н. Творчество Данте и мировая культура. – М.: Наука, 1971. – 551 с.
4. Данте Алиг'єрі. Vita nova. – К.: Дніпро, 1965. – 135 с.
5. Дейч О. Жива тінь Данте //Данте Алиг'єрі. Божественна комедія; Перекл. з італ. та примітки Є. Дроб'язка. – К.: Дніпро, 1976. – С. 5 – 16.
6. Кржевский Б. Данте //Божественная комедия. Новая жизнь. Стихотворения, написанные в изгнании. – М.: Рипол Классик, 1998. – С. 5 – 16.
7. Лазарев В.Н. Происхождение итальянского Возрождения. В 3-х т. – М.: Изд-во АН СССР, 1956. – Т. I. – 585 с.
8. Тиандер К. Общий курс истории античных и западных литератур. Вып. II. Возрождение. – Петроград, 1915. – 109 с.
9. Лосев А.Ф. Эстетика Возрождения. – М.: Мысль, 1998. – 623 с.
10. Dante Alighieri. Tutte le opera. – Oxford: Nella stamperia dell' Universita,

1904. – 490 p.